

ÖZGÜR YAZILIM

Açık kaynak kodlu yazılımlar, Linux işletim sisteminin kullanılmaya başlaması ve internetin herkes tarafından, dünyanın her yerinden ulaşılabilir hale gelmesi ile beraber birçok farklı uygulama alanında popüler hale gelmeye başladılar.

Açık kaynağın gerisindeki kuram basittir. İşletim sistemi örneğinde kaynak kod, yani sistemin altında yatan programlama talimatları, bedelsizdir. Herkes onu geliştirebilir, değiştirebilir ve kendi yararına kullanabilir. Ama bu geliştirmeler, değişiklikler ve yarara yönelik kullanım da özgürce elde edilebilir hale koyulmalıdır. Projeler kimseye ait değildir ve herkesindir. Bir proje açıldığı zaman anında gerçekleşen ve kesintisiz devam eden bir gelişme olur. Birbirine paralel çalışma yapan katkı ekipleriyle, kapalı kapılar ardında yönetilen çalışmalarda olduğundan çok daha hızlı ve başarılı sonuçlar alınır.

Düşünün: Yanınızda giz perdesi altında çalışan minicik bir münzevi ekip yerine, bir canavar var. Milyonlarca parlak beyin potansiyel olarak bir projeye katılımda bulunuyor ve bir (aslında gözlemeyen) 'gözle-gözden geçir' süreci tarafından destekleniyor.

Linux' da yaşanan deneyim buydu.

Herşey 1991 yılında başladı ve bir çığ gibi büyüyerek bugünkü haline geldi...

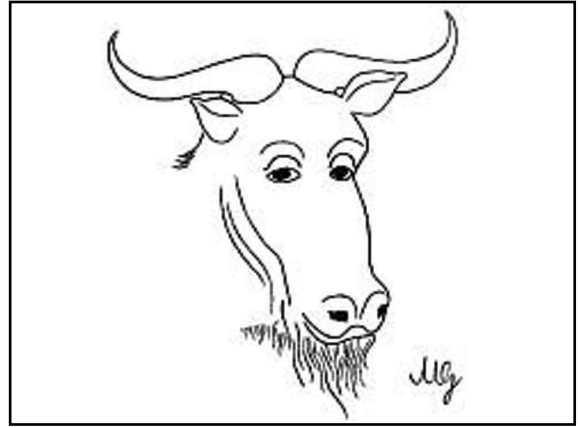
Linux, serbestçe dağıtılabilen, çok görevli, çok kullanıcı UNIX işletim sistemi türevidir. Linux, İnternet üzerinde ilgili ve meraklı birçok kişi tarafından ortak olarak geliştirilmekte olan ve başta IBM-PC uyumlu kişisel bilgisayarlar olmak üzere birçok platformda çalışabilen ve herhangi bir maliyeti olmayan bir işletim sistemidir.

UNIX 70'li yılların ortalarında büyük bilgisayarlar üzerinde çok kullanıcı bir işletim sistemi olarak geliştirilmiştir. Zaman içerisinde yayılmış ve birçok türevi ortaya çıkmıştır. UNIX ismi UNIX Research Laboratories INC şirketinin tescilli markası olduğundan dolayı birçok şirket, aynı temele dayanan işletim sistemleri için değişik isimler kullanmaya başlamışlardır.

Linux, temel olarak Finlandiya Üniversitesinde öğrenci olan Linus Torvalds' ın çekirdeğini yazmaya başladığı ve İnternet üzerinde meraklı bir çok yazılımcının katkıları ile geliştirilen bir işletim sistemidir.

Linux işletim sisteminin gelişiminin her aşaması açık olarak İnternet üzerinde yayınlanmakta, dünyanın dört bir yanında kullanıcılar tarafından test edilmekte, hataları ve eksiklikleri tespit edilerek düzeltilmekte ve geliştirilmektedir. Zaman zaman bu deneme aşamaları belirli bir noktada durdurulur

ve güvenilir bir işletim sistemi sunulup, geliştirme için ayrı bir seriye devam edilir. Geliştirmede yer alan bu açıklık, Linux' un en büyük avantajlarından biridir. Gelişimi evrimseldir, hatalar anında kullanıcılar tarafından tespit edilip rapor edilmekte ve birçok kişinin katkısıyla düzeltilmektedir. Bazı işletim sistemi sürümleri saatler içerisinde güncellenebilmektedir.

Linux'un (Linus'un yazmaya başladığı işletim sistemi çekirdeği) şu an itibarıyla, milyonlarca makinede kullanılıyor ve bu rakam gün geçtikçe artıyor.

Linux açık kaynak kodlu bir program olup, herkesin geliştirmesine, yapısını incelemesine ve istediği gibi değiştirmesine açık bir programdır. Bu nedenle ki, dünya üzerindeki yüz binlerce geliştirici bu programın gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Bu yüz binlerce kişiye Türkiye'den de dahil olan kişiler bulunmaktadır ve bu kişiler Türkiye'nin işletim sistemini (PARDUS- www.pardus.org.tr) yazmışlardır. Pardus, çeşitli kamu kuruluşlarında Microsoft'un Windows programının yerine kullanılmaya başlanmıştır.

Türkiye'de Linux ve Özgür Yazılım camiasının bulunduğu en büyük etkinlik olan ve her yıl Mayıs ayları içinde değişik bir üniversitede gerçekleşen

Linux ve Özgür Yazılım Şenliği' nin 2006 yılı içindeki 5. si, Linux Kullanıcıları Derneği (www.linux.org.tr) tarafından ODTÜ' de gerçekleşti.

YAZILIM VE PATENT

Yazılım çalışmaları da tıpkı diğer teknolojik gelişmelerin patent sorunları gibi daha gelişmiş sahiplik ve kullanma sorunları ile yüz yüze kalmış. Yazılım üreticisi tıpkı bir araba üreticisi gibi düşününce ilk tartışmalar ve ayrışmalar da

meydana gelmiş.

Bir araba üreticisi malı sattıktan sonra pek fazla bir şey iddia etmezken, bir yazılım üreticisi aynı malın milyonlarca kişi tarafından kullanılabilceğini bildiğinden kazanımının bir araba üreticisiyle karşılaştırılmayacağını düşünmüş olmalı ki patent işini daha da ileriye götürmüştü.

2007 başlarında piyasaya çıkacak olan Microsoft'un Windows Vista sürümünde bu çok daha ileriye götürülmüş, ilk kurulumu yapan ve sürümün lisansını okuyan meraklılar ekran karşısında şaşırılmış, çakılıp kalmıştı. Zira Windows Vista'yı bir defa bir makineye kuran kullanıcı, makinesi bozulup da çöpe gittiğinde ikinci bir makine alıp yükleyemez, tekrar bir Windows Vista CD'si almak zorunda kalacaktı. Tepkiler çeşitli sitelerde yoğunlaşınca Microsoft geri adım atmak zorunda kaldı.

ÖZGÜR YAZILIM VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

Özgür Yazılım deyince bunları konuşmak zorunda değilsiniz. Yazılım ürününü çalıştırma, kopyalama, dağıtma, inceleme, değiştirme ve geliştirme özgürlüğüne sahipsiniz. Türkiye'de sürekli gündemden düşmeyen ve hayal edilen Düşünce Özgürlüğü'nün yazılım dünyasındaki versiyonu sanki. Özgür Yazılım kavramını bugün geliştiren Özgür Yazılım Vakfı'na göre dört maddeye dikkat etmemiz gerekir.

A- Her türlü amaç için programı çalıştırma özgürlüğü. Öncelikle bu kural sayesinde işyerinizde, evinizde, derginizde veya televizyon kanalınızda veya bir otomotivci olarak kendi işinizde veya aklınıza gelebilecek her yerde bu programı kullanabiliyorsunuz. Bunun inisiyatifini topluma devreden bir anlayış.

B- Programın nasıl çalıştığını inceleme ve kendi gereksinimleri doğrultusunda değiştirme özgürlüğü. Azıcık bile olsa programcılıktan anlayan bilgisayarıcılar ve yazılımcılar için en önemli maddelerden biridir. Çünkü programcının ilk merak edeceği şeylerden biri bu programın nasıl çalıştığını, kodlarının nasıl yazıldığını bilmektir. Hemen ardından programcılar elindeki ürünün herhangi bir yerini kendi işine göre değiştirmek isteyebilir veya ürünün hatalı bir tarafını düzeltmek isteyebilir. Programın kaynak koduna ulaşım özgürlüğü bu şekilde verilmektedir. Tüm bunları yapmakta özgürsünüz.

C- Yeniden dağıtma ve topluma paylaşma özgürlüğü.

D- Programı geliştirme ve gelişmiş haliyle topluma dağıtma özgürlüğü. Eğer kaynak koduna

ulaştığınız ve değiştirdiğiniz programı tekrar halkın hizmetine sunamıyorsanız buna ifade özgürlüğü diyemezsiniz. Bu nedenle yazılım bütün toplum yararına geliştirilmesi açısından geliştirme ve gelişmiş haliyle topluma dağıtma özgürlüğünüz vardır.

Bu da yetmemiş Özgür Yazılım felsefesi bu hakları ürünü kullanan herkese vermiştir. Peki bu özgürlükten yararlanmak için nasıl bir vize veya izin almalısınız? Özgür yazılım işte bu noktada da sizi hiç kimseden izin almaya mecbur etmiyor ve bunun için bir bedel ödememeyi de vaat ediyor.

İngilizcedeki adı Free Software olunca ve Free kelimesinin çift anlamlı olması dolayısıyla (bedava ve özgür) anlamları çoğu zaman bir açıklama gerektirmiştir. Çoğu kişinin anladığı gibi özgür yazılım tamamen ücretsiz dağıtılmak zorunda değildir. Ticari bir yazılım olarak satılabilir. Belki de bazen geliştirilmesi için bu gerekli görülür. Zira tamamen ücretsiz dağıtılan, ancak kendini daha sonra finanse edemeyen bazı Linux dağıtımlarının haketmediği şekilde bugün "iflas etmiş" olması bu konuda çoğu kişiyi düşündürmüştür.

DEVLETLER VE ÖZGÜR YAZILIM:

Devletlerin kendi siyasi ve ticaret yasaları bazen Özgür Yazılımın önünde engel olabilmektedir. İnternetin artık sınır tanımayan gelişimi nedeniyle her ne kadar bu yasalar anlamsızlaşsa bile bazı devletlerin koyduğu dışsattım yasaları ve ticaret ambargoları bu açıdan sorun olabilmektedir. Gelecekte de bu tür engeller oluşabilir. Ancak geliştiricinin en önemli görevlerinden birisi bu noktalarda kendi yazılımı ile ilgili çıkan yasa ve kurallara karşı çıkmaktır: "Haklarını halka devrettiğim bir yazılım ile ilgili başka bir ticari veya siyasi erkin yasa ve kural koymasını kabul etmiyorum" demek en önemli görevidir. Ancak yine de hatırlatmakta yarar vardır, yazılımcının herhangi bir devletin yasalarını delme gibi bir özgürlüğü yoktur. Ancak ve ancak kendi yazılımı ile ilgili olarak başkalarının koyduğu yasalara karşı çıkabilir ve özgürlüğünü savunabilir. Bu da kullanıcının haklarını en azından olanaklar çerçevesinde korumuş olur.

Türkiye'de Ubuntu GNU/Linux'ün Kürtçeye kazandırılmasının ardından basında başlayan tartışmalar ve ardından açılan dava ile de bir açıdan Özgür Yazılımın herhangi bir dilde kullanılması engellenmek istenmiştir. 21'nci yüzyılın geleceği olan yazılıma konulan bu tür engeller Osmanlı İmparatorluğu'nun matbaayı 300 yıl boyunca yasaklamasından çok daha geri bir yaklaşımdır ve geleceği yazılım olan bir Türkiye

ÖZGÜR YAZILIM

için hiç bir yararı yoktur.

Özgür yazılım Türkçe veya Kürtçe, sonuçta Türkiye'deki kitleler tarafından kullanıldıkça, yaygınlaştıkça bu ülkenin ekonomisinden beyin gücüne kadar her şeyini etkileyecek ve olumlu anlamda katkıda bulunacaktır. Ne yazık ki geliştiriciliğinde rol oynayamadığımız bir şeyin ülkeye geç bile gelişini alkışlamak yerine engellemeye çalışıyoruz. Üstelik 21'nici yüzyıl için hiç bir anlamı olmayan "Dil" kısıtlaması ile. Oysa dil değil, artık dillerden söz etmek gerekir, düşünceden değil düşüncelerden ve özgürlükten değil özgürlüklerden...

ÖZGÜR YAZILIMIN BU COĞRAFYAYA GELİŞİ

Özgür Yazılımın bu coğrafyaya gelişi derken elbette devlet kurumlarından sivil toplum kuruluşlarına ve bireysel kullanıma kadar yaygınlaşmasından söz ediyoruz.

Bu ne kadar hızlı ve yaygın olursa bahsedeceğimiz gelişmeler de o denli hızlı ve yaygın olacaktır.

Ülkemizde bilgisayar mühendisliği okumuş, dar imkanlar içindeki binlerce kişiyi düşünürsek, bu beyin gücünün yine dar imkanlar yüzünden daha ileri bir eğitim göremediğini ve bu yüzden tamamen ticari anlamda yazılım işi yapan firma ve şirketlerle tanışmadığını, bu yüzden ekonomik imkanlarının gelişmediğini ve zincirleme olarak seviyelerinin de ülkemizdeki üniversiteler düzeyinde kalmış olmasını düşünürsek... Bu kitlenin bugün bir programı ancak korsan şekilde kullanabildiğini ve programa ücret ödeyemediğini düşünürsek... En iyi ihtimalle cebinden programın parasını verenin de bu parayı yurt dışına göndermiş olduğunu düşünürsek... Bu kitlenin özgür yazılım ürünlerini kullanabilmesi, hiçbir ücret ödemediği veya cüzi miktarda bir ödeme yapması ve bu şekilde kendi kendini geliştirebilecek bir imkan kazanması, bu da yetmeyince bu programları çeşitli verim yerlerinde kullanarak ekonomik gelirini sağlaması, bunu yaparken yazılım ürünleri ile haşır neşir olması ve geliştirici durumuna gelebilmesi ve son olarak ülkenin yazılım geliştiricileri rolünü gerçek anlamda almasını düşünelim.

Daha da ileriye götürerek ülkenin devlet dairelerini, sivil toplum kuruluşlarını, ordusundan en önemli üretim merkezlerine kadar ücretli yazılıma verdiğimiz paraları düşünelim. Özgür yazılım sayesinde halkın cebinde kalacak olan bu paralar... Ekonomi Bakanlığı tarafından hesaplanırsa kim bilir kaç milyon doları bulacak olan bir rakam. Ve Avrupa Birliği Üyeliğinin gerçekleşmesinden önce Yazılım ile ilgili yasaların düzenlenmesi sayesinde

bu korsan kullanıcıyla ilgili verilecek mücadele ve bunda kullanılacak olan ek masrafa gidecek para. Sonuç olarak gelecek Bilişim ile, Bilişim Özgür Yazılım ile şekillenecektir. Ülkemiz Özgür

Yazılım ile tanışıklığı düzeyinde daha iyi bir geleceğe sahip olacaktır.

ÖZGÜR YAZILIMIN KÜRTÇESİ:

Yaşamını Kürtçe yaşayan bir vatandaşın kendi geleceğini şekillendirmek açısından bilişimden yararlanması ve bunu Kürtçe gerçekleştirmesi zaruridir. Bu hakkı tartışmaya açmak bile geri bir yaklaşım olup kimseye bir şey kazandırmayacaktır.

Bu amaçla başlayan çalışmalar 2006 yılı sonbaharında önemli bir aşama kaydetmiş ve kitleye gerçekten kullanılabilir düzeyde Kürtçeye kazandırılmış bir işletim sistemi sunmuştur. Ücretsiz dağıtılan Ubuntu GNU/Linux dağıtımı bu açıdan yaşamı Kürtçe yaşayan bireylere birden üç imkan vermiştir: Korsan kullanımdan kurtulmak, daha iyi anlayıp üretimde kullanabileceği bir ürün sunmak ve ülkenin tüm vatandaşlarını eşit vatandaş psikolojisine sahip kılmak.

Ancak Ubuntu'da Kürtçe Ofis (OpenOffice) Grafik Programı ve daha bir çok şey olsa da, Kürtçeye kazandırılmayı bekleyen binlerce proje var. www.sourceforge.net sitesine girdiğimizde indirip özgürce kullanabileceğimiz bu programlardan iyi bir verim alabilmemizin önünde (şahsen benim için) tek bir engel vardır: Anlayabileceğim bir dilde bulamamak.

Hazırlayanlar:

Abdülvahap KARAOZAN

Kültür ve Dil Araştırma ve Geliştirme Derneği Başkanı